

Nagy Bajom 11^a Mart. 1806.

Tudósítás.

Ha ki tudálkozná fog, hogy nem rég Magyar dítator
létemre, most deákul írok; eo éppen most, mikor már
Országos Főrvényünk is le-
vén a Magyar nyelvnek közönséges gyakorlási-
rúl, alig van egy-kettő még Magyaraink között is
a ki magyarul ne írna, ha tud: Szüntesse tu-
dálkozását arról, hogy ez a Híradásem ámbár
Hazarámfiainak íródott tudósításul; de olyan Ju-
dosokat is illet, a kiket a Magyar Főrvény nem
kötelez; a Deákot pedig, mint Tudi's nyelvet
érteni tartoznak.

Quum primis anni 1789. diebus, Speculae Berolinensis,
Apocriticonem Cometae praenunciante brevi
carmine contraxissem; peculiari me libello
perstrictum subaudiri: Tarde vero id mihi in-
notuit, quum jam eventus facito Carmini Con-
cors, ipse pro me respondit: ego vero velut alio-
quin homo Luxi, ac aliis occupatus, ab ulterio-
ri litigio praescindendum putavi. Quum autem
proxime ex Ephemeridibus literariis Italen-
sibus A. L. Z. dat^o 10 Apr. 1804. intellexissem,
novos duos ultra Uraniam Planetas detectos
haberi; ante vero tres et jam ferme quatuor
annos, Liber meus Novissima Philosophia dictus
(opus juxta meam destinationem posthumum)
nativo idiomate conscriptus, § 197. ex Legibus
Gravitatis jam conclusit, Primarios Planetas
non Septem, verum Novem, Circa Solem revolvi;
hocque cum aliis quibusdam assertis et demon-

Strationibus, quæ in diversis Philosophiæ p[ar]tibus, nova, et paradoxa viderentur, non n[on]
 lis amicis meis Zuminandum exhibui: ne pro
 de aut vixis Doctis ex p[ro]fesso Astronomis ad
 quid p[ro]ter Fundamentum Statuisse videar; a
 p[ro]teritati, p[re]dicto meo p[ro]v[er]bulo q[ue]ri m[er]ito
 coarere, Testimonium duorum triumve Am
 corum Super ætate p[re]fati Embrionis, fo
 ab iis, si mihi supervixerint p[er]hibendum,
 non sufficiat: Subnecto hic Extractum Diss[er]ta
tationis De Genesi Motus Tangentialis, Et
 Novissima Philosophia instar Supplementi ad § 4
 ctende, absq[ue] tamen omnibus figuris, et c[al]culo
 quantum is p[re]cavere potuit Litera
 Concinnatum. Non tam enim exercitatio Astr
 nomis, quam meis Populacibus, secus Scien
 arum Mathematicarum non ignavis, scrib[is] § 5
 § 1. Oblonga illa Parallelogramma, quæ ex Sinibus
 ctis, et versio Arcuum per Planetas remotio
 certis datis temporibus descriptorum comp
 unt; Speciatim, quod Sinus Rectus Anguli d[ist]a
 motus Uranie, Sinum versum ferme term
 vicibus superet; Suspicionem parit, efficace
 vim attractivam Solis alicubi ultra Uran
 am deficere debere, occasionemq[ue] dat de
 mitibus atmospheræ attractivæ Solaris ubi
 rino indagare. Scilicet § 6
 § 2. Effectum vis attractivæ Certo dato tempore
 Spondentis, representat Sinus Versus Arcus
 dem dato tempore descripti; vim Tangentiale
 ex resolutione motus compositi resultantem
 Sinus Rectus ejusdem Arcus; ipse vero arcus
 m

motum ex ambabus viribus Centralibus Compositum.
 §3. Caterum Originalem vim tangentialem exhibet
 ipsa recta, Tangens. Effectus vis hujus, tempusculis
 infinite parvis productus, generat planum
 illud Tangentiale, cui incidunt radii attractivi
 directi, ac ex eo, sub æquali angulo ad focum
 alterum reflectuntur. vid: præcit. Dissert. et
Noviss. Philos. § 196. Ne interim longus sim
 in extractu, aut Suspicionem incurrere
 Legem Keplerianam, quam Sancte colo, de Radio
 vectore, in dubium vocasse; hicce ab his præ-
 sciendo.

§4. Radius ergo Vector verrit Areas temporibus
 proportionales; idque de omnibus vectoribus
 omnium Planetarum ac Satellitum, si non nul-
 las ex collisione diversarum Attractionum ena-
 tas Anomalias exceperis, verum est. Sed in super-

§5. Verum etiam est, Areas, per Radios Vectores di-
 versorum Planetarum, æquali tempore descriptas
 esse in ratione Reciproca Arcuum, quibus clau-
 duntur. Si sit Arcus A . et alter A . Radius unus
 R . et alter R . Adeoque Area una $\frac{1}{2}AR$, altera $\frac{1}{2}AR$.
 constans erit analogia: $A: A = \frac{1}{2}AR: \frac{1}{2}AR$. conse-
 quenter $\frac{1}{2}AR. a = \frac{1}{2}AR. A$. id est, Area una, ducta
 in Arcum eandem claudentem, est æqualis alte-
 ri per diversum Vectorem æquali tempore descri-
 pto, per Arcum Respectivum multiplicata. vid: in
Dissert. præcit. demonstr. (A.) Ergo

§6. Efficax illa attractio Centralis Corporis compositis
 viri
 quadrat Regula hæc etiam ad Lunas, facto tamen in mul-
 tiplum Massa Solis ducto. Si Area, per Radius Vecto-
 rem, mense Distantie Mercurii a Sole æqualem, unò min:
 descripta, ducatur in Arcum Respondentem, factum erit
 = facto Arcus, per Lunam unò min: descripti, in Arcum
 quam Rad: Vector unò min: verrit, verum per 1342 multiplicato.

viribus exercita, representari potest per aliquod
 Solidum, cuius basim Arcus certo tempore defer-
 pti medietas, in totam Corporis Circumacti di-
 stantiam, vel vice versa, ducta efficit, altitudi-
 nem vero, vel profunditatem, arcus idem integer
 prædictæ Area respondens: Adeoque ultimam
 possibilem efficaciam determinabit mensura so-
 luti, ex tribus huiusmodi Dimensionibus, in
 ultimo crescere et Agere capaxis Gravitationis
 limite compositi. Mihi ad minus, hocce Conde-
 ctarium ex §. 5.º legitime deductum dedit occasi-
 onem, ex comparatione virium plurius corpo-
 rum, ad ultimum Solaris Attractionis Gradum e-
 ruendum procedendi.

§7. Vis ergo attrahens Solis, Crescere concipitur ab ex-
 tremitate Atmosphaerae attractivæ, usque Centrum
 Corporis Solaris; exerceri vero ulterius physice non
 potest quam ad superficiem. Ad vim proinde in Super-
 ficie exercitam eruendam, quæro in primis Gra-
 vitationem Telluris in Solem, in media sua Distan-
 tia 23708¹/₂ Sem: Ter. Angulus arcus diurni est 59¹⁰/₇₃
 min: prim: prox: ergo analogia erit pro uno die: uti
 est Sin: Tot: ad dist: 23708¹/₂ Sem: Ter. seu 40778620000
 ped: antiq: Geog: ita Sinus versus 59¹⁰/₇₃ ad lineolam
 effectum attractionis diurnæ representantem.
 = 60352058. ped. Fiat porro Anal. uti est □ tempo-
 ris diurni ad min: prim: Reducti seu 2070600. ad
 60352058; ita □ unius min: seu 1: ad quartam prop:
 = 29. ped: prox: = effectui Attractionis sub 1. m.
 dixerò demum; si sub 1. m. Gravitat tellus in media
 sua distantia, 29. pedes, quantum Gravitaret in Super-
 ficie Solis, ad dist: scilicet 110. Sem: Ter.? Et quia Gravita-
 tio

tiones sunt in ratione reciproca duplicata di-
 stantiarum: $\square 23708^2$ per 29 multiplicatum et
 per $\square 110$ divisum, dat mensuram quæsitæ gra-
 vitationis in Superficie Solis sub l.m. = 1347991.
 In legitimatorem tam calculi præsentis, quam
 et legum universalis attractionis, periclitanti
 patebit, eandem Virium quantitatem prodire, si
 corporis alicujus ad dist. 110. Sem: Ter: a Centro
 Solis Siti, ac a proportionem temporum periodico-
 rum reliquorum Planetarum circumacti, ar-
 cus peripherialis unô min: Descriptus eruatur,
 ac ejus Sinus Versus Consuetâ analogia cognoscatur.
 8. Nec censeo necessarium demonstrare, eandem
 esse et reliquorum Planetarum Gravitationes
 ad eandem dist. 110 Sem: Ter: revocatas. Verum
 reductis jam viribus attractivis ad Superfi-
 ciem usque corporis Solaris, adeoque minimam, l-
 in qua vires centrales physice exerceri possunt;
 Distantiam: Si vis hæc attractiva Solis usque
 Centrum moveri concipiatur ab extremitate
 radii versus Centrum progrediendo, Sinus ver-
 sus Crescit cum arcibus in motu periodicis
 permensis; et cum vis attractiva ad Centrum
 Arcus vero motu Compositô ad quadrantem ne-
 devenit, Sinus versus uti et rectus, æquabi-
 tur Sinui toti, tangens vero abibit in infini-
 tum; consequenter attractio Crescere desinet, n-
 vis vero primigenia tangentialis evadet infini-
 ta. Jam
 9. Corpus aliquod totale, in dist. 110. Sem: J. propor-
 tionatô tempore periodico Circa Solem Rotatum, in
 quadrantem permeabit intra 42', ac intra id tem-

pus percurreret 173 Sem. Ter. prox: Area vero p
allatis terminis inclusa, adcoque intra limiti
attractionis Crescere capacis comprehensa p
dit ex facto 173 in medietatem radii $SS = 951$
et quia Area sunt in Ratione reciproca Arcuum
 SS : factum ex area 951 et Arcu 173 = 1646095
bre esse aequale facto alterius cuiusvis areae, gra
vector alterius cuiuslibet Planetæ eodem tem
re describit, in arcum eodem respondentem; h
que factum representat ultimam possibilem a
tractionem: unde

§10. Omisissis etiam Argumentis ad comprobationem
Suppositi deferrentibus, fidentissime concludo: quod
Sol, intra dist: 1646095, vel strictiori calculo 164337,
velut magnitudine in longum extensa, quæ tamē
æquat Solidum trium dimensionum, efficaciter
attrahit, quia ad $-\frac{1}{60}$ potest: ultra vero non.
Tali proinde Analogia, duce adhuc Planetas circa
Solem revolvi, ad dist: (a proportionē virium jam
cognitarum:) 804074. et 1484705. Sem. Ter: concludi
in Nov. Phil: § præcit.

§11. Cæterum, si cui huiusmodi illationes iudicet
nimis viderentur; et curiosum, ad remoti
sima corpora inermi oculō concludere: Sc
tum volo; me præter illam, quæ et qualis calcu
lo presenti inest mathematicam certitudinem
ex combinatione cognitarum jam diversarum
gravitationum, ad hanc conclusionem forma
dam inductum esse, præmissis his, occasionem
potissimum ad ulteriores operationes suppe
ditantibus. Scilicet: Quia vis gravitans est
æqualis massæ corporis attrahentis divisa per
□ distantie; consequenter vis per □ dist: mu
tip.

tiplicata, est = massa: Distantias vero Planeta-
rum a Sole, uti et satellitum a suis Primariis,
ex observationibus Astronomorum et analogia
Kepleriana jam habemus, ergo et vires gra-
vitationis et massas cognoscimus. Ne provin-
de calculo meo, ad massas eruendas productio,
ab computu solertissimorum Astronomorum
alire videar: assumo juxta Calculum Newtoni,
et respective de LaLande massam Jovis 1067.
Saturni 3021. et Tellurem 365412. vicibus mi-
norem Massa Solari. (a calculo Sejouriano
de Massa Uranie, ex Sonticis Rationibus
sponte præciundo.)

Observant Astronomi Saturnum quandoque turbare
vias Satellitum Jovis; imo Jovem, quum Saturno
vicinior est, ita afficere Saturnum, ut is legem Vi-
dii Vectoris tantisper alteret; Posterius illud, ul-
tro iis quorum inter est persequendum relinquo;
ego enim electivam propugno Attractionem et
realem Solarem Magnetismum; (in Dissert. de vi-
ribus corporum repulsivis et elasticitate.) esto
phenomenon ad hanc rem nihil mihi officit,
quando a paritate presentis calculi Efficax vis
Attractiva Jovis ultra adhuc Saturnum ad 40877.
Sem. Tex. protenditur, sicut et Telluris ultra Ven-
erem 3971. S. J. priori vero præter dubium assen-
tior ex eodem principio. Quum ergo vis attracti-
va Planetarum, non usque tantum semet exten-
dit, quo Satellites suos revolvunt, verum et ad Lu-
nas vicinorum primariorum, sub certis deter-
minatis Distantiis extenditur: assumo limites
viriū attractivarum Saturni usque maximam
digressionem tertii Satellitis Jovis; (Cur non pri-

mi vel secundi? Reddo rationem in præcati: 2.
Sext: Adeoque ad distantiam 102679. Sem: Ter:
Centro Saturni. Jam

§ 13. Iria Massæ Saturni et Solis, sunt invicem
1: 3021. Et massa illa 1. quando ad Distantiam
102679. efficaciter attrahit; Considerari potest
implere vi suâ Sphæram aliquam majorem
cujus radius est = 102679. Sem: Ter: Connaturalis
massa Solis implebit Sphæram 3021 vicibus
jerem; et hæc duæ ingentes Sphære vel globi
atmosphærici erunt ejusdem densitatis: conse
quenter in Superficiebus, seu Radiorum extri
mitate, ita erunt vires eorum ad invicem
ut Radii. s: Iria Massæ Sphærarum, sunt
Radii cubici, et quadrata Distantiarum, ut
dii quadrati; vis vero est = massæ Divisa
per $\square$ Dist. Cubus autem Divisus per $\square$. d
radicem: Jam

§ 14. Si cui placet, calculo prolixiori uti, ad Cap
faciliorem; fiat Computus per Sem: Ter: Radi
attractivus Saturni 102679. per Semiperime
trum Orbitæ multiplicatus, dabit Arcum Circu
maximi; hæc quater sumpta Superficiem Sph
ræ externam; hæc rursus per $\frac{1}{3}$ Rad: Solidi
tatem ejusdem Sphære, et talis Soliditas
per 3021 multiplicata, dat Solidum atmos
ræ attractivæ Solaris, cujus radius dat ulti
mam Distantiam attractivam. Res vero eodem
redit cum hac analogia: Ita est $\frac{1}{3}$ massa Satur
= 1. ad $\frac{1}{3}$ Solis = $14\frac{15}{32}$. prox: ita Rad: Atmos
Sphære Saturni 102679. ad Rad: Similem Solis

= 1485606. Qui numerus quam parum dif-
ferat a distantia ultimi mei Planetæ huc-
dum hypothetici 1484765. quisque videt.

(Atmosphæra illa attractiva Solis, Massam So-
lis ejusdem cum Tellure densitatis consideratam,
377700000000 ico comprehendit. Et si effluri-
um illud attractivum physicum (nollem enim
ob emanationes immateriatas, ut Sublimi
Keplero contigit, deinde) adhuc in massa so-
lari contineri reputatum, sumatur paris spe-
cificæ gravitatis cum Aëre communi: ut il-
lud, atmosphæram integram attractivam,
nec attentâ graduâli densitatis Radiorum
divergentium diminutione, cequabiliter saltem
impleat; Aëre Musschenbroekiano, in 4665600000
vicibus majus, quam Naturale volumen est exte-
nuato, in 810 ies adhuc majus volumen ex-
tenuari deberet. Invictum incomprehensibi-
litis Naturæ Argumentum! Certe vero ad
exilitatem ultimorum staminum Corporis
physici conclusio!)

Interim, quum ego vires Solis attractivas ulteri-
us non extendo, uti et ultimæ possibili corporum
densitati certos limites pono: (ratio volum: corpo-
ris ult. possib. dens: ad vol: Solis: 1: 1022.) esto hu-
jusmodi asserta mea in præfatis dissert: fusius
legitimo; Quia nihilominus vis illa attracti-
va in meo sive systemate sive hypothesi, non
est nihilum, nec aliquid metaphysicum; si cui pla-
cet Gravitationes ex alio Principio derivatas in
infinitum extendere, non disputo. Ego meum non
obtrudo, sed defendere paratus sum.

Dat: R. Dajom in J. Comitatu Simigienfi. 15° Febr. 1806
Adamus Horváth Nob. Hungarus, mp

etam: L. VI. F. 8. factoque Pelops fuit integer illô. 64